

УДК 327.5(470+479.22)"2008"

Денис Соломко,
магістрант 2-го року навчання
спеціальності 291 "МССК"
факультету історії та міжнародних відносин
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

РОСІЙСЬКО-ГРУЗИНСЬКА ВІЙНА 2008 РОКУ ЯК НАСЛІДОК ПОЛІТИКИ РОСІЇ НА ПОСТРАДЯНСЬКОМУ ПРОСТОРІ

У статті розглянуто події війни між Російською Федерацією та Грузією в 2008 році та фактори, які привели до розгортання конфлікту. З розпадом СРСР колишні республіки Союзу отримали незалежність у формі національних унітарних держав і були змушені вирішувати етнічні та політичні проблеми всередині своїх кордонів. Проблема етнічної напруженості в Кавказькому регіоні, в нашому випадку в Грузії, була нанизана на сучасну зовнішню політику Росії, яка захищає свої інтереси у всіх регіонах, що межують з її кордонами, часто використовуючи досить агресивні методи, в тому числі і військові вторгнення на території інших держав. Поєднання цих факторів у 2008 році дало один із найбільш шокуючих і трагічних для світової спільноти епізод історії – 5-денну війну між Грузією і Росією.

Ключові слова: Росія, Грузія, Російська Федерація, кордон, Кавказ, НАТО, політика, СРСР

This article examines the events of the war between the Russian Federation and Georgia in 2008 and the factors that led to the development of the conflict. With the collapse of the USSR, the former republics of the Union gained independence in the form of unitary nation states and were forced to solve ethnic and political problems within their borders, which in the Soviet period did not have the opportunity to manifest themselves as we see them now among our close and distant neighbors. The problem of ethnic tensions in the Caucasus region, in our case in Georgia, has been strung on Russia's current foreign policy, which defends its interests in all regions close to its borders, often using quite aggressive methods, including military. The combination of these factors in 2008 gave us one of the most shocking and tragic episodes of history in the form of a 5-day war between Georgia and Russia.

Keywords: Russia, Georgia, Russian Federation, Border, Caucasus, NATO, Policy, USSR

Актуальність дослідження полягає в тому, що події цієї війни стали для Росії «зеленим світлом» на втручання в політику сусідів, адже, за винятком засудження дій Росії іншими державами і міжнародними

організаціями, не було вжито жодних серйозних санкцій та протидій щодо агресивності Російської Федерації. Отже, Росія в майбутньому буде більш сміливо і злагоджено проводити агресивну політику стосовно своїх сусідів та колишніх республік СРСР, в тому числі й України.

Метою статті є показати методи, якими оперує Росія у зовнішній політиці на пострадянському просторі, в тому числі і ті, що були відпрацьовані під час вторгнення російських військ у Грузію з метою захисту національних та етнічних меншин від “тиранічного” режиму центральної влади.

Головним аспектом російсько-грузинської війни є проведення бойових дій між Грузією і Росією та її умовними “протекторатами” – Південною Осетією і Абхазією. Але для повної картини політичної ситуації та її наслідків потрібно розглянути, чому Росія проводить агресивну політику щодо сусідів і як вона досягає своїх цілей у міжнародній політиці такими методами.

“Фундаментом” військового конфлікту стало питання автономії Південної Осетії. Народи Кавказу століттями проживали поряд, особливо в гірських регіонах, і майже в кожній сучасній провінції тієї чи іншої держави є значна частка меншин, які вважають, що вони мають право на автономію і в деяких випадках навіть на незалежність. Але реалії історії склались так, що цей регіон був периферійним для багатьох імперій, які воювали між собою тривалий час, і території переходили “з рук в руки”, супроводжуючись переселенням одних груп на місце інших і “колонізацією” з боку тих самих імперій. Як приклад – геноцид черкесів ще царськими російськими військами, зараз цей регіон називається не Черкесія, а Кубань, і заселений він в основному росіянами, а черкеси становлять невелику етнічну меншину. Тому не дивно те, що Російська Федерація апелювала до захисту саме російських меншин на території Південної Осетії від військової агресії з боку грузинської сторони. Цей прийом буде використано трохи пізніше, у випадку анексії Криму та підтримки сепаратистських угруповань на території України.

Сучасна Росія поєднує в собі риси колишніх імперій – царської і СРСР – в дивному ідеологічному коктейлі, який призначений для того, щоб створити базис ідеології, до якої апелюватиме правлячий політичний клас. Головним противником Росії, звісно, є військовий блок НАТО, і цей конфлікт став ефективним засобом обмеження розширення НАТО на схід. Тим самим Російська Федерація зміцнила себе як гегемона пострадянського простору і змусила західні держави реагувати на зміну стратегічного балансу[4;6].

Незважаючи на етнічний фундамент самого конфлікту, проведення його є абсолютно прагматичним з політичної точки зору для Росії. Дослідники цієї війни запевняють, що обидві сторони несуть відповідальність за початок бойових дій. Проте тут приховано справжню причину, якщо взяти до уваги мету та мотивацію російського вторгнення. У стратегічному сенсі Росія напала на Грузію саме через її прихильність до Заходу, який підтримував Грузію та інші колишні радянські республіки після краху Радянського Союзу. Сучасний світовий устрій не дає Росії можливості напряму кинути виклик Заходу, і тому,

як загнаний у куток хижак, вона намагається відігнати від себе ворога, атакуючи слабкі держави, що знаходяться поблизу її кордонів, такі, як

Мотивація Росії є простою – не давати можливостей для розширення військового блоку НАТО біля своїх кордонів. Цей блок було сформовано західними державами на протипагу військовій могутності СРСР, але після його розпаду блок продовжив існування у вигляді оборонного пакту між країнами ЄС та США. Хоча Росія не в змозі нанести жодних серйозних військових ударів по Заходу, розширення блоку продовжувалось роками, і зараз Російська Федерація фактично знаходиться “в кільці” членів НАТО. Тому, з погляду Росії, агресивна реакція на спроби подальшого стискання цього кільця є повністю логічною. Для Росії важливо було підняти бюджет для військових потреб і натренувати свої військові угруповання, тому коли в Південній Осетії розпочались обстріли і теракти, вона скористалась моментом для відпрацювання навичок і втрутилась у цей конфлікт. Звісно, для Грузії територія Південної Осетії є невід’ємною частиною держави, і грузинська влада взяла її під свій контроль. Але через політику Росії таких можливостей у Грузії не існувало. Незважаючи на ідеологічну та матеріальну підтримку з боку НАТО та Європи, грузинські війська були набагато слабшими за військовий контингент Росії[1;4;].

За офіційними заявами з боку Грузії, з території Південної Осетії проводились обстріли грузинських селищ, що і спровокувало відповідь грузинських військ. Росія, з іншого боку, наполягає на тому, що агресія була безпідставною, і на правах пострадянського гегемона вона повинна була захистити інтереси російськомовного населення та народ Осетії від військової агресії Грузії. Завдяки високим прибуткам від експорту нафти, Росія проводила політичний курс на встановлення впливу на пострадянські держави. Військове вторгнення Росії пройшло у час її безпрецедентної економічної сили. Із зростанням своєї потужності Росія часто провокувала НАТО, сприймаючи США як головного ворога. Війна в Грузії змінила відносини між Росією та НАТО на довгі десятиліття. Події цієї війни змусили Захід сприймати Росію як дестабілізуючий фактор в існуючому світовому порядку. Мотивація для вторгнення – це невдоволення політикою НАТО. Таке невдоволення проявляється у двох відношеннях. В першому випадку – керівництво Росії вважає, що російські інтереси в міжнародних питаннях просто ігноруються Заходом. Це невдоволення виникає, зокрема, із відчуття того, що Захід скористався слабкістю Росії внаслідок бурхливих перетворень після розпаду СРСР. В другому – в ті роки (як і зараз) Москву найбільше дратувала експансія впливу США на “задній двір” Росії. Російські лідери розглядають ці дії як геополітичне оточення країнами, які говорять про партнерство, але думають про стримування Росії як зовнішнього ворога[7;8].

Окрім погіршення відносин із країнами НАТО і США, Росія своїм вторгненням завдала удару і по відносинах з країнами СНД і країнами Шанхайського договору. Адже прямої підтримки з боку своїх сусідів і

партнерів вона в цій військовій операції не отримала. Бойові дії проводились швидко, і війна загалом тривала 5 днів, тому жодна з країн, які позитивно ставились до Російської Федерації, в тому числі і Україна, не була в змозі обміркувати ситуацію і надати хоча б моральну підтримку. Тому Росія була досить ізольована в дипломатичному плані навіть з боку своїх друзів та союзників. Тільки Білорусь підтримала дії Росії в Грузії. Всі інші сусіди розуміли, що така політика обмеження суверенітету несе загрозу для всіх держав, що знаходяться у сфері інтересів Російської Федерації, яка простягається від Східної Європи до Тихого океану. Як покаже час, недарма такі дії не мали широкої підтримки з боку сусідніх держав. У першу чергу це проявиться у відносинах Росії та України починаючи з 2014 року. Якщо порівняти грузинський конфлікт із вторгненням США в Ірак, то у Штатах була підтримка з боку міжнародної спільноти і союзників, сили НАТО і навіть сама Росія підтримали це вторгнення.

П'ятиденна війна, як її часто називають, була першою зовнішньою війною Росії після розпаду СРСР, у той момент жодна зі сторін – ні НАТО, ні Грузія, навіть сама Росія не були готові до такого конфлікту, але зрештою він закінчився позитивно для Росії, це все ж таки короткострокове вирішення проблеми зовнішньої політики. Так, Росія на той момент показала, що здатна контролювати хід подій біля своїх кордонів і не чекатиме, поки НАТО розширяться до Кремля, але, з іншого боку, агресія – як військова, так і політична, і економічна – налаштовує колишніх друзів, сусідів, партнерів та навіть союзників проти Росії і виставляє її агресивним імперіалістичним гігантом. На відміну від того ж СРСР, у якого були в розпорядженні набагато потужніші ресурси, як людські так і економічні, Росія є сучасною капіталістичною країною, і важелі, які використовують західні демократії, вдарять по її іміджу та економіці.

Найбільше вплинув російсько-грузинський конфлікт на політику розширення НАТО, зокрема щодо процесу інтеграції Грузії та України. Військові дії в Грузії продемонстрували рішучість Росії не допустити налагодження тісніших зв'язків між НАТО та пострадянськими державами. Наразі можна бути впевненим у тому, що будь-яка спроба інтегрування в європейські і трансатлантичні організації сусідів Росії буде сприйматись російською владою як пряма агресія зі сторони Заходу. На думку багатьох теоретиків, можлива помста з боку Росії буде важливим фактором у розвитку відносин між Заходом та Сходом. Чи можна впевнено сказати, що НАТО не буде терпіти подібного “шантажу” з боку Російської Федерації? Можливо, все не так однозначно, адже, окрім обіцянок майбутнього членства для України або Грузії, в зовнішньополітичному плані наші країни чекає тільки подальший тиск з боку Росії та порожні заяви з боку наших західних партнерів. Загалом ситуація для найближчих сусідів Росії виглядає не дуже добре, адже у разі невдоволення з боку великого сусіда може статись погіршення відносин і навіть пряме військово-втручання і встановлення таких самих зон, як Абхазія та Південна Осетія. При такому розкладі Грузія, або, наприклад, Україна не

можуть ефективно інтегруватись до ЄС та НАТО через постійну загрозу війни та невирішені територіальні питання[3;5].

Російська риторика ставала дедалі більше антизахідною та антиамериканською під час другого президентського терміну Путіна. Було поширене визначення росіянами НАТО як противника, який розширяється близько до кордонів Росії, беручи до уваги заплановані установки протиракетної оборони в Польщі та Чехії. Росію все ще прийнято вважати однією з небагатьох дійсно потужних військових держав у світі, і не лише завдяки її ядерному арсеналу, загроза ядерної атаки – це зовнішньополітичний інструмент, яким слід обережно користуватися. Загроза використання ядерної зброї або навіть загрози розміщення ракет біля кордонів Росії може мати непередбачені наслідки та спровокувати заходи реагування, протилежні бажаному ефекту. Реальна ядерна загроза може існувати тільки з боку тих країн, які мають змогу задіяти весь свій військовий потенціал для досягнення мети і без ядерних атак[2;6].

Отже, як ми переконались, стратегічна мета Росії – це блокування розширення НАТО біля своїх кордонів, особливо важливою є така політика в Кавказькому регіоні, де і на території самої Російської Федерації проживають різні народи, які можуть бути використані проти влади Москви у разі поширення впливу НАТО на регіон. Цей короткий конфлікт мав серйозні наслідки для багатьох сусідів Росії, яка отримала підтвердження того, що жодна із західних демократій не буде воювати за суверенітет колишніх республік СРСР, які ще не є членами НАТО або ЄС. Фактично багатовекторна політика, в тому числі і української влади, поставила найближчих сусідів Росії в дивну позицію, коли вони не є прямим ворогом для Росії, але і перестали бути стратегічними союзниками, тому можуть очікувати удару по своєму суверенітету в будь який-момент. Кавказ є важливим для безпеки Росії, тому вона намагатиметься наводити там той порядок, який вважає потрібним. Прозахідні симпатії влади сусідніх республік будуть сприйматись як виклик для Росії, в той же час прямо проросійські лідери також не будуть прийняті з радістю. Для Росії тепер існують тільки маріонетки і потенційні вороги. Це було доведено, в тому числі, і анексією Криму і формуванням за допомогою Росії незаконних територіальних утворень на сході України, загостренням конфлікту за Карабах між Вірменією і Азербайджаном, де Росія намагається виступати медіатором, але можна бути впевненим у тому, що російська сторона уже розглядає можливі варіанти військових операцій і розподілу території на підконтрольні Росії автономні частини, як у Грузії та Україні. Із слабкою підтримкою з боку Європи і США гегемонія Росії на пострадянському просторі поки що залишається безперечною. Можливо, в майбутньому наступить відлига у відносинах Росії зі своїми сусідами і колишніми співвітчизниками, але тепер вона діє досить холодними методами, направленими скоріше на непрямий, а інколи і прямий контроль, аніж співпрацю. Саме тому погіршення відносин із

сусідами та агресивна зовнішня політика є закономірною частиною політичної доктрини з боку Росії, де російсько-грузинська війна стала плацдармом для випробовування стратегії агресивної оборони кордонів, яку Росія вдало задіяла і проти України як чергового потенційного члена НАТО. Слабка реакція міжнародної спільноти на такі агресивні дії дала зрозуміти Росії, що можна продовжувати користуватись методами, відпрацьованими в 2008 році, і по сьогоднішній день. Слабка позиція Заходу ставить під загрозу безпеку і суверенітет майже всіх сусідів Росії, які знаходяться в безперервному стані політичної “холодної війни” між Росією і НАТО, але не мають змоги отримати реальну політичну та матеріальну допомогу від обох сторін ідеологічного конфлікту. Такі держави, як Грузія, розглядаються Росією і США як пішаки, яких можна використати на шляху до світового панування.

REFERENCES

1. Explaining Foreign Policy: International Diplomacy and the Russo-Georgian War, Hans Mouritzen and Anders Wivel.
2. NATO after the Georgian Conflict: A New Course or Business as Usual? Marek Madej. The Polish Institute of international affairs.
3. Russia's Georgian War: An Extension of Power Transition Theory, Sangtu Ko. Yonsei University.
4. Russian Foreign Policy in the 21st century, Roger E. Kanet, Department of International Studies. University of Miami, USA.
5. Russia's war in Georgia: lessons and consequences, Carolina Vendil Pallin, Fredrik Westerlund.
6. The Russo-Georgian War and Beyond: towards a European Great Power Concert, Henrik Boesen, Lindbo Larsen.
7. The Russian Military and the Georgia War: Lessons and Implications, Ariel Cohen, Robert E. Hamilton.
8. The tanks of August, Ruslan Pukhov, David Glantz. Centre for Analysis of strategies and technologies Moscow, Russia.